

ایالت فارس و قدرتهای خارجی

از مشروطیت تا سلطنت رضاشاه

منصور نصیری طیبی

مرکز اسناد و خدمات پژوهشی

وزارت امور خارجه

تهران - بهار ۱۳۸۴

فهرست نویسی پیش از انتشار

نصیری طیبی، منصور، ۱۳۴۹ -

ایالت فارس و قدرتهای خارجی: از مشروطیت تا سلطنت رضاشاه / منصور نصیری طیبی. - تهران: وزارت امور خارجه، مرکز اسناد و خدمات پژوهشی، ۱۳۸۴.

هشت، ۱۵۷ ص.

ISBN 964- 361- 268- 6:

بها: ۱۴۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا (فهرست نویسی پیش از انتشار)

کتابنامه: ص. ۱۴۹-۱۵۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

۱. فارس - تاریخ: قرن ۱۳ ق. - ۱۴. الف. ایران. وزارت امور خارجه، مرکز اسناد و خدمات

پژوهشی. ب. عنوان.

۹۵۵/۶۳

DSR ۲۰۴۳ / الف ۴۵ ن ۶

م ۸۴-۳۳۴

کتابخانه ملی ایران

ایالت فارس و قدرتهای خارجی

از مشروطیت تا سلطنت رضاشاه

منصور نصیری طیبی

چاپ اول: بهار ۱۳۸۴

شمارگان: ۵۰۰ جلد

ویراستار: مهناز مقدسی

طرح روی جلد: شهرزاد تهرانی

طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

دفتر مرکزی: مینی سیتی، میدان شهید محلاتی، خیابان نخل، خیابان وزارت امور خارجه

تلفن: ۷-۲۴۵۸۶۰۴، دورنگار: ۳-۲۴۵۸۶۰۳

فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان شهید باهنر، خیابان شهید آقایی

صندوق پستی ۴۷۴۶/۱۹۳۹۵، تلفن: ۲۸۰۲۶۶۲

فروشگاه شماره ۳: تهران، انتهای خیابان شهید باهنر، میدان شهید باهنر، تلفن: ۷۱-۲۲۹۲۲۷۰

فهرست

پیش‌گفتار.....	هفت
فصل اول: کلیات.....	۱
موقعیت جغرافیایی و شرایط اجتماعی ایالت فارس.....	۱
مقامهای سیاسی ایالت فارس.....	۲
راههای تجارتی فارس و اهمیت آن.....	۳
فصل دوم: امنیت راههای جنوب.....	۷
انگلیسیها و راههای جنوب.....	۷
اهمیت راههای جنوب.....	۷
اقدامات انگلیس برای تأمین امنیت راههای جنوب.....	۸
قتل قوام‌الملک.....	۱۱
دوران استبداد صغیر و حکومت آصف‌الدوله در فارس.....	۱۳
اوضاع فارس پس از فتح تهران.....	۱۶
حکومت سهام‌الدوله.....	۱۷
روسیه و امنیت راههای جنوب.....	۲۲
نقش صولت‌الدوله در امنیت راههای جنوب.....	۲۷
فصل سوم: اولتیماتوم انگلیس به ایران و پیامدهای آن.....	۳۷
فصل چهارم: حکومت نظام‌السلطنه در فارس.....	۴۵
ورود نظام‌السلطنه به شیراز.....	۴۶

۴۸	قتل نصرالدوله
۵۰	حادثه قونسولگری انگلیس در شیراز
۵۶	اعزام قشون انگلیس به شیراز و تحریم داد و ستد با انگلیسیها
۵۸	واکنش انگلیسیها
۵۹	لغو تحریم
۶۱	حمله قشقایها به قونسول انگلیس و پیامدهای آن
۶۳	ورود اسمازت به شیراز
۶۴	تعقیب متهمان
۶۴	درخواست غرامت انگلیسیها
۷۵	فصل پنجم: ژاندارمری فارس و اقدامات آن
۷۶	استقرار ژاندارمری در جاده بوشهر
۷۸	درگیری ژاندارمری با قشقایها
۸۰	ژاندارمری و شورش کازرون
۸۵	فصل ششم: رقابت آلمان و انگلیس در فارس
۸۷	حمله به کاروان واسموس
۸۸	ورود واسموس به شیراز
۸۹	اقدامهای واسموس در شیراز
۹۵	فصل هفتم: قیام مردم جنوب علیه انگلیسیها و پیامدهای آن
۹۷	اشغال بوشهر
۱۰۱	کودتای ژاندارمری علیه انگلیسیها و قوامالملک در فارس
۱۰۹	فصل هشتم: اقدامات پلیس جنوب در فارس
۱۰۹	تشکیل پلیس جنوب ایران
۱۱۳	مقابله کازرونیها با پلیس جنوب

فهرست □ پنج

۱۱۵	قرارداد پلیس جنوب با صولت‌الدوله
۱۱۹	اقدامات پلیس جنوب در شمال و شمال شرق
۱۲۳	فصل نهم: نبرد قشقاییها و پلیس جنوب
۱۲۴	واقعه خان‌زنیان و آغاز نبرد
۱۲۷	اعلان جنگ صولت‌الدوله به انگلیسیها
۱۲۹	محاصره شیراز
۱۳۴	عملیات آباده
۱۳۵	عملیات فیروزآباد و تعقیب صولت‌الدوله
۱۳۶	ترک مخاصمه
۱۳۹	فصل دهم: اقدامات پلیس جنوب پس از جنگ جهانی اول
۱۴۰	تصرف کازرون
۱۴۳	انحلال پلیس جنوب
۱۴۵	سخن پایانی
۱۴۹	کتاب‌نامه
۱۵۳	نمایه

پیش‌گفتار

پس از انقلاب مشروطیت در ایران و کاهش اقتدار حکومت مرکزی در ایالات، قدرتهای خارجی بر آن شدند، با توجه به موقعیت ایران، برای تأمین منافع خویش، بیشترین بهره را از این کشور به دست آورند. از این رو، با امضای قرارداد ۱۹۰۷ و تقسیم ایران به سه منطقه و سپس با قرارداد ۱۹۱۵ و با حذف منطقه بی طرف، شمال ایران زیر نفوذ روسیه و جنوب ایران زیر نفوذ انگلیس درآمد.

از آن پس، انگلیسیها، با آسودگی خاطر، در جنوب ایران، در راستای عملی ساختن پیمانهای مذکور، نفوذ خود را گسترش دادند. آنان، به بهانه برقراری امنیت در جاده‌های تجارتی جنوب، از قبل حمل و نقل کالا از این مسیر سود سرشاری را نصیب خود کردند و به عناوین مختلف، با اعمال فشار به دولت ایران و با ورود قشون نظامی به جنوب ایران، قصد رسیدن به اهداف خود را داشتند.

با آغاز جنگ جهانی اول و فعالیت مأموران آلمانی در جنوب ایران و تبلیغات گسترده علیه متفقین، انگلیسیها سخت به وحشت افتادند. لذا آنان بر آن شدند، از طریق مداخله مستقیم و وارد کردن نیروی نظامی به بوشهر و همچنین تشکیل نیروی پلیس در جنوب، قدرتهای متنفذ محلی و قیامهای مردمی را سرکوب کنند.

در این کتاب نفوذ قدرتهای خارجی در ایالت فارس و پیامدهای قراردادهای فیما بین ایران و انگلیس بررسی شده است. بررسی صورت گرفته با استناد به منابع معتبر و مدارک محفوظ در دفتر اسناد وزارت امور خارجه و نیز سازمان اسناد ملی ایران است. این اسناد شامل گزارشهای کارگزاریهای فارس (نمایندگان وزارت امور خارجه)،

فرمانفرمایان این ایالت و همچنین مکاتبات وزارت امور خارجه با سفارت انگلیس در تهران و سفارت ایران در لندن است.

با توجه به اسناد به دست آمده و گزارشهایی که مقامات محلی ایران درباره اقدامات انگلیس تهیه کرده اند، بسیاری از این گزارشها برخلاف مدارکی است که انگلیسیها عرضه کرده اند؛ لذا در این کتاب تلاش شده است، با بررسی دقیق مدارک، تصویری واقعی از این حوادث نشان داده شود.

در اینجا لازم است از راهنماییهای بسیار سودمند جناب آقای کاوه بیات تشکر و قدردانی شود.